

marife

dini arařtırmalar dergisi
Turkish Journal of Religious Studies

cilt / volume: 19 • sayı / issue: 1 • yaz / summer 2019

Nietzsche'de Yaşamın Olumlanması Üzerine

Engin Yurt

Dr. Öğr. Üyesi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Felsefe Bölümü Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalı
enginuyurt@sdu.edu.tr | <https://orcid.org/0000-0002-1687-1068>

Erdal Yıldız

Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Felsefe Bölümü Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalı
erdalyildiz@gmail.com | <https://orcid.org/0000-0002-7782-4636>

Geliř Tarihi / Received: 15.06.2018 • Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 19.06.2019

Öz

Bu makalede Nietzsche'nin kendi döneminde baskın olan ahlak anlayışlarına eleştirileri üzerinden onun neredeyse tüm eserlerinde mevcut olan yaşamın olumlanması teması ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu tema onun etik açıdan Hıristiyan ahlakına yönelik eleştirilerinde, daha metafiziksel bir zemine sahip olan bengi döngü anlayışında ya da insanın nasıl daha özgün ve kendi olarak yaşayabileceği bir teori olarak okunabilecek olan ünlü Zerdüş karakterinde görülebilir. Bu yaşama evet diyen tavır Nietzsche'nin tüm felsefi görüşlerinin içine nüfuz etmiştir. Bu makalede de bu yaşama evet diyen tavrın Nietzsche'nin felsefesi içinde ne kadar özsel ve merkezi bir yere sahip olduğu açık kılınmaya çalışılmıştır. İnsanın biricikliği ve insan yaşamının değerinin olumlu anlamda yüceltilmesi fikrinin Nietzsche için ne kadar önemli olduğunun gösterilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nietzsche, Nihilizm, Zerdüş, Eleştiri, Yaşam.

On Affirmation of Life in Nietzsche

In this article, through Nietzsche's criticisms about moral sentiments which were dominant in his era, the theme of affirmation of life -which exists in almost all of his works- is presented. This theme can be seen in his criticisms towards Christian morals ethically, in the understanding of eternal recurrence which has more of a metaphysical ground or in the famous character of Zoroaster which can be read as a theory about how a human can live more authentically and as himself/herself. This yes-saying attitude towards life has penetrated into all of his philosophical views. And in this article, an attempt is made to clarify the attitude towards life has an essential and central place in Nietzsche's philosophy. The aim is to show how important the idea of the uniqueness of the human and the extollment of human life in a positive manner was for Nietzsche.

Keywords: Nietzsche, Nihilism, Zarahustra, Critics, Life.

Atıf / Cite as

Yurt, Engin - Yıldız, Erdal. "Nietzsche'de Yaşamın Olumlanması Üzerine". *Marife* 19/1 (2019): 209-224. <https://doi.org/10.33420/marife.434165>.

Giriş

Söz konusu Nietzsche'nin felsefesi ya da felsefi görüşleri, yaşama dair tutumu olduğunda Nietzsche her şeyden önce bir eleştirmendir. Örneğin onun ahlak üzerine görüşlerini okuyan biri onun asıl derdinin herhangi *bir diğer* ahlak anlayışı ortaya koymak olmadığını ama öncelikle mevcut tüm ahlak anlayışlarının bir eleştirisi olduğunu fark eder. Gerçekten de Nietzsche "ahlak değerlerinin bir *eleştirisine* ihtiyacımız var; *bu değerlerin kendilerinin değeri öncelikle sorgulanmalıdır*"¹ dediğinde tam da bu türden bir eleştirel tutumu kendisine zemin alarak ahlaka yaklaşır. İster faydacı ahlak ister Kant'ın ödev ahlakı² ya da ister Hıristiyan ahlakı üzerine konuşuyor olsun, Nietzsche öncelikle bir eleştiri ile başlar ve bu eleştirinin asıl olarak yöneldiği nokta bu bahsi geçen ahlak anlayışlarının kökensel bir eleştirisini yapıp bunlardan haklı bir uzaklaşmanın yolunu açmaktır.³ Burada onun amaçladığı türde ahlak anlayışlarının bir eleştirisi, öncelikle ahlakın yaşam üzerindeki [en azından onun yaşadığı dönemde baskın ve geçerli olan ahlaki tutumların, özellikle geleneksel Hıristiyan ahlakının] kişinin arzu ve isteklerini olumsuzlayıcı, onlara "hayır" diyen tavrın, yaklaşımın kendisiyle ilgilidir. Belki de söylenebilir ki, bu tavır eğer yaşam üzerine bu denli büyük ve yıkıcı bir etkide bulunmasaydı, büyük ihtimalle Nietzsche ahlak üzerine bu kadar eleştirmez, düşünmez ve yazmazdı.

Nietzsche'nin bu eleştirel tutumu -belki de güzel bir metafor ile- onun ünlü Zerdüşt karakterinin bir sözünde sezilebilir. Nietzsche'nin Zerdüşt'ünün ait olmadığı kulaklara ait olmayışında bu eleştirel zemin kendini belli eder. Hatırlansın, Zerdüşt ne demişti Üstinsan'ı anlattıktan sonra: "Zerdüşt bu sözleri söyledikten sonra halka baktı tekrar ve sustu; 'Orada öylece duruyorlar' dedi kendi kendine, 'gülüyorlar, beni anlamıyorlar, ben bu kulakların ağzı değilim.'"⁴ Burada kulak ve ağız arasında kurulan ilişki, *Böyle Buyurdu Zerdüşt* eserinin birkaç yerinde daha geçer ve tüm bu geçtiği yerlerde Nietzsche'nin belki de ahlaka yönelik geliştirdiği tüm eleştirileri için bir metafor ya da simge hâline gelmiş olarak okunabilir istenirse. Zerdüşt'ün ağzı, oradaki kulaklar için değildir. Çünkü Zerdüşt oradaki kulakların sadece alışık olmadığı bir şeyi söylemez, aynı zamanda sanki neredeyse anlamsız (tam da anlamsız olduğu için yanlış anlaşılmaya düşmeye mahkûm) bir şeyler söyler. Zerdüşt'ün ağzı bir ahlak eleştirisidir, söz konusu olan kulaklar ise eleştirilen tüm ahlak anlayışları. Ağız ve kulak arasında neredeyse ontolojik ve aşılabilir bir farklılık, ayırım söz konusu gibidir. Zerdüşt'ün ağzı o kadar bağdaştırılamaz, ilişki kurulamaz

¹ Friedrich Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, trc. Carol Diethe (New York: Cambridge University Press, 2007), 5-6.

² Ahlak bağlamında Nietzsche'nin Kant'a yönelik eleştirisine dair olarak bk. Garrath Williams, "Nietzsche's Response to Kant's Morality", *The Philosophical Forum*, 30/3 (1999): 201-216.

³ Nietzsche söz konusu ahlak olduğunda bu eleştirel tutumu oldukça önemser. Onun derdi asıl olarak diğerleri arasında bir diğer ahlak anlayışı olarak yer alacak herhangi bir diğer ahlak anlayışı ortaya koymak değil ancak mevcut olan tüm ahlak anlayışlarının bir eleştirisi ile bu mevcut ahlaklardan kurtulduğunda ne olduğunu görmektir. Bunun için de ahlak anlayışlarına yönelik bu eleştirel tutum özel olarak gereklidir: "Görevim görünüşte özgürlüğüne kavuşmuş ve doğası değişmiş ahlak değerlerini kendi doğalarına, yani doğal 'ahlaksızlıklarına' geri döndürmektir [...] Problemim: İnsanlığa ahlak ve ahlaklılıktan dolayı nasıl bir zarar geldi? Ruha gelen zarar vs." Friedrich Nietzsche, *Will to Power*, trc. Walter Kaufmann – R. J. Hollingdale (New York: Random House Inc., 1968), 168-169.

⁴ Friedrich Nietzsche, *Thus Spoke Zarathustra: A Book for All and None*, trc. Adrian Del Caro (New York: Cambridge University Press, 2006), 9.

(unrelateable), farklı bir şey olarak gelir ki kulaklara, kulaklar başka bir şey anlar. Tamamen başka ve yanlış bir şey. İşte Nietzsche'nin mevcut ahlak anlayışlarına getirdiği eleştiriler de bu ahlak anlayışlarının temelinde oldukları şeyden bu denli farklı bir şeydir. Nietzsche'nin ortaya koyduğu eleştirilerin arkasında eğer benimsediği bir ahlak anlayışı varsa bu ahlak anlayışı hiçbir şekilde mevcut ahlak anlayışlarıyla ortak zeminde buluşabilecek, "ne kadar farklı olsalar da bir yandan da aynı kategoride ele alınabilecek" türde bir şey değildir. Nietzsche'nin kafasındaki ahlak kurgusu (eğer böyle bir kurgu var ise) mevcut tüm ahlak anlayışlarından temelinde ve özsel olarak farklı bir şeydir. Nietzsche bu farkı şöyle dile getirir:

Filozofların tamamı (gülünç derecede inatçı bir ciddiyetle) çok daha engin, daha hırslı, daha heybetli bir şey beklediler, ahlaki bir bilim olarak ele alır almaz: Ahlakın temellendirilmiş olmasını istediler ve şu ana kadar her filozof ahlaka böyle bir temel sağladığını düşünmüştür. Ancak ahlakın kendisi "verili" bir şey gibi düşünülmüştür [...] Özellikle ahlak filozofları ahlaki facta'ya dair eksik bir bilgiye sahip olduğu için, tamamen keyfi olarak seçilmiş ve rastgele kısaltılmış olarak -örneğin kendi çevrelerinin, sınıflarının, kiliselerinin, Zeitgeistlerinin, iklimlerinin ve bölgelerinin bir ahlakı olarak- özellikle halklar, çağlar ve tarihler hakkında eksik bilgilendirilmiş oldukları (ve daha fazlasını öğrenmeye dair de istekli olmadıkları) için, ahlakın içinde söz konusu olabilecek asıl sorunları tamamen gözden kaçırmışlardır, sadece farklı ahlakların bir karşılaştırılması sonucu ortaya çıkabilecek olan sorunları. Kulağa her ne kadar garip gelse de ahlak sorununun kendisi şu ana kadar ki tüm "ahlak bilimleri"nde eksik olmuştur.⁵

Mevcut ahlak anlayışları ahlakın kendisini bir sorun olarak ele alıp eleştirmekten ve düşünmekten çok uzaktadır. Tüm bu ahlak anlayışları ahlaki daha en baştan "verili" bir şey olarak ele alır. Burada "verili" ifadesi, oldukça negatif bir tını ile "insanın kendi içinden, kendi kendisinin kurduğu, oluşturduğu bir şey değil ama dışarıdan gelen" anlamındadır. Nietzsche ahlakın ya da genel olarak herhangi bir değer, erdem bu türden dışarıdan gelen, verilen bir şey olmasını sakıncalı bulur.⁶ "Bir erdem; bizim kendi icadımız, en çok kendi kişisel ihtiyacımız ve savunmamız olması gerekir: Başka her türlü anlamda, bir erdem sadece tehlikelidir."⁷ Bu anlamda Nietzsche, ahlakın insanın kendisi dışında bir dayanak noktası, bir zemini, bir gücü olması fikrini tamamen yadsır. Ancak yine de mevcut ahlak anlayışlarındaki tek sorun bu değildir. Burada ahlakın verili bir şey olarak ele alınması ile de doğrudan ya da dolaylı ilişkili olarak tüm bu ahlak anlayışlarının ahlak denilen şeyi sistemli, sınırları tamamen belli olan, dizgeci bir kurallar silsilesi şeklinde ortaya koyması ya da düşünmesi de bir diğer sorundur. Buradaki kökensel fark, eleştirilen ahlak anlayışlarının ne kadar sistemleştirilmiş, kurallar hâlinde ortaya koyulmuş olmasıyla ilgilidir. Nietzsche eğer bir ahlak olacaksa, ahlakın insanın tüm bu mevcut

⁵ Friedrich Nietzsche, *Beyond Good and Evil: Prelude to a Philosophy of the Future*, trc. Judith Norman (New York: Cambridge University Press, 2002), 75-76.

⁶ Nietzsche'de değer ve erdem kavramlarıyla ilgili olarak ayrıca bk. Lester H. Hunt, *Nietzsche and the Origin of Virtue* (New York: Routledge, 2005), 12-16, 56-71.

⁷ Friedrich Nietzsche, *The Anti-Christ, Ecce Homo, Twilight of the Idols, and Other Writings*, trc. Judith Norman (New York: Cambridge University Press, 2007), 9.

“öyle, olduğu gibi kabul edilen” ahlaklardan sıyrıldıktan sonra yine insanın kendisinin yaratıcılığının ürünü olan bir ahlak ister. Değerini insanın dışında herhangi bir yerde kuran ve yerden alan herhangi bir ahlak anlayışı, eninde sonunda değersiz ve anlamsız olmaya mahkûmdur.⁸ “Ancak nihilizm sadece dinlerin ahlakıyla bağdaştırılamaz. Nihilizmin gelişi bütün sistemleştirilmiş, formalize edilmiş ve kurallaştırılmış, kodlaştırılmış ahlakların kaderidir.”⁹ Nietzsche kendi kafasındaki ahlak anlayışının bu kaderden kaçabilmesini ister ve ahlak üzerine ifadelerini de buna göre şekillendirir.¹⁰ Bu nedenle Nietzsche, kendisinden önce hiç yapılmamış bir şeyi yapmaya kalkışır. Ahlak denilen şeyi en temelinde daha hiçbir ön varsayım ya da kabul olmadan ciddi bir eleştiriye tutmak.¹¹ Bu “hiçbir ön varsayım ya da kabul olmaması” ifadesi; ahlaka dair sorgulanmadan kalabilecek herhangi bir kuralın, formel halde ya da bir norm olarak kendini incelenmeye kapatmış öğelere sahip olan bir ahlak sisteminin imkânsızlığına işaret eder. Nietzsche öncelikle herhangi bir alternatif ahlak önermez ama o tüm ahlakları eleştirerek içini oyar ve nasıl anlamsızlaştıklarını ve nihilizmin içinde eriyip yok olduklarını göstermek ister. Bu yüzden Nietzsche için -her ne kadar onun da kafasında bir ahlak anlayışı olsa da- öncelikle bir ahlak eleştirmeni demektedir hiçbir sorun yoktur. O, ahlak eleştirisinin başlangıcında herhangi bir ahlak önerisi ile gelmez. Ancak ahlaqsızlığın (mevcut kabul gören ahlak anlayışlarında tanımlandığı şekildeki ahlakın olmadığı ama Nietzsche’nin onun içinde bir ahlak bulacağı türdeki ahlaqsızlığın) içindeki kökensel bir ahlakı ortaya çıkarmayı

⁸ Ancak burada unutulmamalıdır ki, Nietzsche’nin peşinde olduğu, amaçladığı bu ahlak eleştirisinin temel motivasyonu olan “değerlerin ortadan kaldırılması edimi” en kökeninde yeni ve insana layık olan, insanın kendisinde temellenen değerlerin yaratılmasına bir zemin oluşturması içindir. Bk. Thomas H. Brobjer, “Nietzsche’s Affirmative Morality: An Ethics of Virtue”, *Journal of Nietzsche Studies*, 26/1 (2003): 66.

⁹ Metin Coşar, *Nietzsche: Kavramada Yeni Bir Yol* (Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2009), 18-19.

¹⁰ Kuçuradi Nietzsche’nin ahlak anlayışı için derken “hep kendi kendisinin yenilenmesini isteyen bir moraldir [ahlaktır]” derken aslında biraz da bu duruma işaret eder. Bk. İonna Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan* (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2009), 84. Nietzsche’nin eleştirdiği ahlak anlayışları kendi içinde bir sabitliğe, değişmez olana, evrensel olana, genel-geçer olana eğilim gösterirken Nietzsche’nin kafasındaki ahlak ise bunların tam tersine “değişime, varoluşa, insanın kendisine, her bir kişinin kendisi için biricik olmaya [ancak bu, bireysel bir ahlaklılık amacı gütmek demek değildir], yaşamaya” eğilim gösterir. “Ne? İçindeki kategorik buyruğa hayran mısın? Sözde ahlaki yargının bu ‘sağlamlığına’? Burada herkes benimle aynı yargıda bulunmalı’ diyen duygunun mutlaklığına? Asıl kendi *bencilliğine* hayran ol! Ve bencilliğinin körlüğüne, adiliğine, budalalığına da! Çünkü, birinin kendi yargısını evrensel bir yargı olarak düşünmesi bencilliktir ve bu bencillik kördür, adidir ve budaladır çünkü senin kendini henüz keşfetmediğini gösterir ya da kendin için kendi ereğini yaratmadığını -zira bu asla başka birisinin ereği olamazdı, bırak herkesin ki olmasını, herkesin ki!” Friedrich Nietzsche, *Gay Science: With a Prelude in German Rhymes and an Appendix of Songs*, trc. Josefine Nauckhoff – Adrian Del Caro (New York: Cambridge University Press, 2008), 188-189. Ayrıca bk. “Benim felsefem kademelerin bir düzenlenmesini amaçlar, bireysel bir ahlakı değil.” Nietzsche, *Will to Power*, 162.

¹¹ Nietzsche bunu şu şekilde dile getirir: “Öyleyse neden şimdye kadar, ahlaka bu kişisel anlamda yaklaşan, ahlakı bir sorun olarak bilen ve bu sorunu kendi kişisel derdi, işkencesi, lüks düşkünlüğü ve tutkusu olarak bilen birini, kitaplarda bile bulamadım hiç? Açıkta ki şimdye kadar ahlak hiç de bir sorun olmadı, ama tam tersine bütün güvensizliklerden, uyumsuzluklardan ve çelişkilerden sonra uzlaşılabilen -düşünürlerin orada kendilerinden uzaklaşıp dinlenebildikleri, derin bir soluk aldıkları ve tekrar canlı hissettikleri kutsal bir huzur yeri oldu. Ahlaki değerlendirmelerin bir *eleştirisine* kalkışan hiçkimseyi görmedim.” Nietzsche, *Gay Science: With a Prelude in German Rhymes and an Appendix of Songs*, 202.

dener. Zira ironik bir şekilde, ahlakın ya da ahlaklılığın kendisi zaten bir tür ahlaksızlıktan ileri gelir. Onun ahlaka dair bir tutum olarak eleştirisinin sebebi bu pozitif bir tınıda ortaya koyulan ahlaksız ahlak oluşturur.¹² Bunu tam olarak kavramak için öncelikle Nietzsche'nin ahlak ve ahlaksızlık arasındaki kurduğu korelasyon ile ilişkisi bağlamında ahlakı nasıl yorumladığına bakmak gerekir.

Yaşamın Olumlanması

Nietzsche mevcut ahlak anlayışlarının ortaya koyduğu "ahlaklı" insandan hazzetmez. Bu hazzetmemenin en temel sebeplerinden biri, bu ahlak anlayışlarının ortaya koyduğu dünya ve insan tasviri ile doğrudan ilişkili olarak *yaşamın yüceltilmemesidir*. Gerçekten de Nietzsche'nin eleştirdiği ister genel olarak kendi döneminin Avrupa insanı ve toplumu olsun¹³ ister Hıristiyan ahlakı olsun¹⁴ bu eleştirinin en temel argümanlarından biri bu ahlakların (ki birbirlerinden ayrı ele alınması da pek doğru olmaz zaten) yaşamı ve insanı yüceltmediğine yöneliktir. Onun; mevcut ahlak anlayışlarındaki "-malısın / -melisin (must/should/have to/ought)" yapısına karşı çıkmasının¹⁵ en temelinde de bu yaşamın olumlanması ögesinin bu ahlak anlayışlarında mevcut olmaması yatar.¹⁶ Nietzsche daha en baştan "Tanrı" kavramının (Hıristiyan ahlakı ile ilişkisi içinde) yaşamı, insanı, dünyayı (insanın onun içinde yaşadığı dünyayı) olumsuzlama konusunda bir payı olduğunu şu şekilde dile getirir: "Hayatın karşıt kavramı olarak türetilmiş olan 'Tanrı' kavramı -zararlı, zehirli, karalayıcı, hayatın can düşmanı olan hayata karşı tüm nefreti berbat bir birliğin içinde bir-

¹² Konuya dair temel açıklama oluşturması açısından bk. Alfred W. Benn, "The Morals of an Immoralist: Friedrich Nietzsche (I)", *International Journal of Ethics*, 19/1 (1908): 1-23.

¹³ Nietzsche'nin şu ifadesi açıklayıcıdır: "Burada bilindiği iddia edilen, övgü ve sitemle kendi kendisini yücelten ve kendisine iyi diyen şey sürü hayvan insanının içgüdüdür; öne çıkmış olan, diğer içgüdülere üstünlük sağlayarak hakimiyet kuran ve bu hakimiyeti pekiştiren; büyümekte olan fizyolojik yaklaşım ve bunun semptomunun ona ait olduğu şeye yakınlaşması ile. *Bugünlerde Avrupa'daki ahlak sürü hayvanının ahlakıdır*: -ve bu yüzden, anladığımız kadarıyla, olanaklı olan ya da olanaklı olması gereken birçok farklı (özellikle *daha yüksek*) sayıda ahlaktan önce, sonra ya da bu ahlakların yanı sıra mevcut olan tek insan ahlakı türüdür ama bu ahlak bu türden bir 'olanaklı' ve bu türden bir 'olmalı'ya karşı derin bir mücadele verir: İnatla ve amansız bir biçimde şunu ifade eder: 'Ben ahlakın kendisiyim ve başka hiçbir şey ahlaklı değildir.'" Nietzsche, *Beyond Good and Evil: Prelude to a Philosophy of the Future*, 90.

¹⁴ "En başından beri Hıristiyanlık, özsel olarak ve her bir zerresinde yaşamın yaşamdan duyduğu tiksinti ve bıkkınlığı; 'başka' ya da 'daha iyi' bir yaşama duyulan inancın altında kendisini gizleyen ya da süsleyen." Bk. Friedrich Nietzsche, *The Birth of Tragedy and Other Writings*, trc. Ronald Speirs (New York: Cambridge University Press, 2007), 9.

¹⁵ "En son olarak da 'insanların böyle olması gerekir!' demenin ne kadar naif olduğu üzerine düşünelim. Gerçeklik bize türlerin etkileyici çokluğunu, değişmekte ve oynamakta olan formların çok sayıda bolluğunu göstermektedir: ve bazı kıyırık salak ahlakçılar tüm bunu görüp şunu söylüyor: 'hayır! İnsanlar *olduklarından farklı olmalıdır!*? .. İnsanların nasıl olmadığı gerektiğini bile bilmektedir bu acınası aptal, kendisini bir duvara resmeder ve 'ecce homo!' der .. Ama bir ahlakçı tek bir insanı seçip ona 'işte, *sen* böyle olmalısın!' dediğinde bile hâlâ kendisini aptal durumuna düşürüyor olur. Bir birey, en başından en sonuna, kaderin bir parçasıdır; bir birey bir diğer yasadır, gelmekte ve olmakta olan her şeye dayatılan bir diğer zorunluluktur. Bir bireye 'kendini değiştir' demek her şeyin değişmesini talep etmek demektir, geçmişe yönelik olarak da." Nietzsche, *The Anti-Christ, Ecce Homo, Twilight of the Idols, and Other Writings*, 175.

¹⁶ Nietzsche'nin buna getirdiği eleştiri üzerine kısa bir çalışma için bk. Maudemarie Clark, "Suffering and the Affirmation of Life", *The Journal of Nietzsche Studies*, 43/1 (2012): 87-98.

leştirir! Mevcut olan *tek* dünyayı değerden düşürmek [ve böylece bizim dünyevi gerçekliğimiz için hiçbir amaç, neden, görev bırakmayan] için türetilmiş olan ‘ahiret’, ‘hakiki dünya’ kavramları.”¹⁷ Nietzsche, dinin ve Tanrı inancının daha eski çağlarda insanın belli açılardan gelişimi için gerekliliğini [a da daha doğru bir ifade ile gerekli olmasının olasılığını] yadsımaz¹⁸ ancak artık kurumlaşmış bir Kilise olarak dinin insana herhangi bir katkıda bulunmadığı aşikârdır onun için.¹⁹

Dinin ortaya koyduğu ahlakın içinde kendine yer bulmak isteyen insan modeline uymak insanın kendisi için bir tür çürüme ya da çöküş anlamına gelir ve Avrupa insanı bu çöküşü seçer. Nietzsche, bu yüzden bunu tanımlamak için Latince *çözülme, bozulma, zayıflama, dağılma* anlamlarına gelen *decadence* fiilinden türemiş *décadence* terimini bu tür insanları ya da topluluğu ifade etmek için kullanır. “Ben yozlaşmayı (şimdiye kadar sizin de tahmin etmiş olduğunuz gibi) *decadence* anlamında anlarım: Benim iddiam, insanlığın eksikliği hissettiği kendi en yüksek arzularını onda topladığı tüm değerler *decadence değerleridir*. Bir canlıya, bir türe, bir bireye içgüdülerini yitirdiğinde, kendisine zararlı olanı seçiyorsa, *tercih ediyorsa* yozlaşmış derim.”²⁰ Burada *décadence* bir tür “yozlaşmış olan” olarak da düşünülebilir.

Ancak buradaki “yozlaşma” terimini, genel olarak kastedilenin aksine, toplum içinde baskın olan ahlak anlayışına uygun *olan* şeklinde anlaşılması en yerinde okuma olacaktır. Kilisenin ahlaksız ve dolayısıyla yozlaşmış dediği insan Nietzsche için bir *décadence* olmayabilir. Ayrıca Nietzsche bu terimi Kilise’ye ve kurumlaşmış bir din anlayışına hiçbir sorgulama olmaksızın itaat eden ve kendi ahlaki değerlerini yaratmanın olasılığından vazgeçip kendini Hıristiyan ahlakına teslim eden [ve dolayısıyla öncelikle bir yaratıcı birey değil ama bir sürünün (herd) içinde olarak anılmak zorunda olan] için, Kilise’nin ve sistemleşmiş Hıristiyanlığın sevdiği “ahlaklı insan” modeli için de kullanır. “Sürü hayvanının zayıflığı; yozlaşmış olanın [decadent] zayıflığı tarafından üretilen ahlaka oldukça benzer bir ahlak üretir. Onlar birbirlerini anlar, ittifak oluştururlar (büyük yozlaşma dinleri her zaman sürünün desteğine güvenir). Kendi içinde, sürü hayvanına dair hastalıklı olan herhangi bir şey yoktur, hatta paha biçilemezdir; ama kendini yönetmekten aciz olarak, bir ‘çobana’ ihtiyaç duyar – papazlar bunu anlar [...] Yani, sürü hayvanı rahipler tarafından böyle mi hasta edilmiştir?”²¹ Rahipler insanı hasta eder çünkü Kilise’nin ya da Hıristiyanlığın “iyileştirilecek” insanlara ihtiyacı vardır. Hıristiyan insan Kilise’nin gözünde (ve dünyaya Kilise’nin gözünden bakan her bir bireyin gözünde) günahkârdır. İsa bu

¹⁷ Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo: How to Become What You Are*, trc. Duncan Large (New York: Oxford University Press, 2007), 95.

¹⁸ “Belki de, din az sayıda bireyin bir Tanrının kendine-yetmesinin ve tüm kendini kurtarma gücünün tadını çıkarmasını bir gün olanaklı kılmak için tuhaf bir araç olmuş olabilir. Gerçekten de, -sorulabilir- bu dinsel eğitim ve prehistorya olmadan insanın *kendisine* dair açlık hissetmeyi ve *kendisinde* tatmin olmayı ve tamlığı bulmayı öğrenmiş olabilir miydi?” Nietzsche, *Gay Science: With a Prelude in German Rhymes and an Appendix of Songs*, 170.

¹⁹ “Din ‘insan’ anlayışının değerini düşürmüştür; onun nihai sonucu iyi, mükemmel ve hakiki olan her şeyin insanüstü olduğu ve bunun sadece ilahi bir inayet ile bağışlandığıdır.” Nietzsche, *Will to Power*, 87.

²⁰ Nietzsche, *The Anti-Christ, Ecce Homo, Twilight of the Idols, and Other Writings*, 6.

²¹ Nietzsche, *Will to Power*, 160.

yüzden, bu günahların karşılığı olarak kendini feda etmiştir. Ancak bu yine de yeterli değildir. Hıristiyan şimdi hem günahkârdır hem de İsa'ya borçludur. Kilise toplumdaki her bir bireyin buna inanmasına ve kendisinin günahkâr olduğunu düşünmesine ihtiyaç duyar. Çünkü Kilise günahkâr olana kurtuluşun kendisini sunar. Hasta olan insana iyileşmeyi, şifayı vaat eder. Bu dünyada hakkı yenmiş olana öte dünyada adaletin ve hakkın temin edileceğinin sözünü verir. Bu anlamda Kilise zaten iyi olan, zaten günahkâr olmayan, zaten borcu olmayan, zaten kurtulmuş olan insanı istemez.²² Ona sunabileceği ya da satabileceği herhangi bir şey yoktur çünkü. Hasta olmayan insanın Kilise ile hiçbir işi olmaz ve Kilise bunun farkındadır ve tam da bu sebepten hasta olmayan insanlardan oluşan bir toplum istemez. Hıristiyanlığın ortaya koyduğu ahlak ve inanç dünyası da bu temelde şekillenir.²³ Nietzsche için bu anlamda yozlaşmış olan aslında Hıristiyanlığın kendisidir:

Şimdi bir sona geldim ve yargımı açıklıyorum. Hristiyanlığı mahkûm ediyorum, Hristiyan kilisesini bir ithamda bulunanın şimdide dek ağzından çıkmış en korkunç suçlamalarla itham ediyorum. Onu, düşünülebilecek en büyük yozlaşma olarak görüyorum, olası en nihai yozlaşma istencine sahiptir o. Hristiyan kilisesi kendi yozlaşmışlığının bulaşmadığı hiçbir şey bırakmadı, her bir değeri değersizliğe, her bir hakikati yalana, her bir dürüstlüğü de ruhun bir kötülüğüne dönüştürdü [...] Hristiyanlığa dair bu ebedi ithamı her bir duvara yazmak istiyorum, duvarların olduğu her yerde, - Körlerin bile görmesini sağlayacak harflere sahibim ... Hristiyanlığı büyük bir lanet olarak anıyorum, en derinde yatan yozlaşma olarak; hiçbir yöntemi yeterince zehirli, gizli, yeraltına ait ve aşağılık görmeyen büyük bir intikam güdüsü olarak, - Onu insanlığın üzerine bulaşmış ölümsüz bir leke olarak anıyorum.²⁴

Nietzsche için bireyin bir ahlak yargısı oluşturmanın biricikliği ve bu ahlak yargısının anlamının ve değerinin dışarıda başka bir şeyde değil ama yine bu yaratıcı bireyin tam da kendisinde²⁵ olması olgusu mevcut tüm ahlak anlayışlarında paramparça edilmiştir, yoktur.²⁶ Bireyin üstünden bu ahlaki olanın ve olmayanın (neyin iyi

²² "Tıpkı Antik Yunan'ın sağlık fazlalığına ihtiyaç duyduğu gibi Hıristiyanlık da hastalığa ihtiyaç duyar - şeyleri hasta etmek kilisenin tüm kurtuluş prosedürleri sisteminin arkasındaki asıl niyettir. Kilisenin kendisi -kendi varılacak mutlak ülküsü olarak Katolik deli tımarhanesi olarak görmez mi? Dünyayı tek bir büyük deli tımarhanesi olarak? Kilisenin istediği tür dindar insan, tipik bir yozlaşmış olandır [decadents]." Nietzsche, *The Anti-Christ, Ecce Homo, Twilight of the Idols, and Other Writings*, 49.

²³ "Hıristiyanlık insanlığın bugüne dek başına gelen en kötü şey olmuştur. Hıristiyanlık ayrıca *tinsel* olarak düzgün bir şekilde kurulmuş olan her şeye de karşıdır, - sadece hastalıklı bir akıl Hıristiyan aklı olarak kullanılabilir, Hıristiyanlık aptalca olan her şeyle aynı tarafı tutar, 'tin'i, sağlıklı tinin *superbia*'sını lanetler. Hastalık Hıristiyanlığın özüne ait olduğu için, tipik Hıristiyan 'inanç' durumu da bir tür hastalık biçimi *olmak zorundadır.*" Nietzsche, *The Anti-Christ, Ecce Homo, Twilight of the Idols, and Other Writings*, 51.

²⁴ Nietzsche, *The Anti-Christ, Ecce Homo, Twilight of the Idols, and Other Writings*, 65-66.

²⁵ "Ahlaklı insan, ahaksız insandan daha düşük bir türdür, daha zayıf bir türdür; gerçekten de söz konusu ahlak olduğunda o bir tiptir, ama kendinde bir tip değil; bir kopya, en iyi ihtimalde iyi bir kopya -onun değer ölçüsü kendisinin dışında bulunur." Nietzsche, *Will to Power*, 205-206.

²⁶ Nietzsche'nin söz konusu ahlak olduğunda yaratıcı güç olarak bireyin kendisine başvurmasının anlamı asıl olarak Nietzsche için bu tutumun "ahlak" ile sınırlı kalmamasıyla yakından ilgilidir. Nietzsche her bir bireyden (özellikle geleceğin filozoflarından) bu tutumu başka alanlarda da görmek ister. "Bu gelen filozoflar 'hakikatin' yeni dostları mı? Büyük ihtimalle, zira şimdide kadar ki tüm filozoflar kendi

olduğu neyin iyi olmadığı da dahil olmak üzere)²⁷ ne olduğuna karar verme sorumluluğunun, yükünün alınmasının yarattığı rahatlık tam da Kilise'nin, Hıristiyanlığın bu ahlaka dair yasa koyucu olması konusundaki gücünü sağlayan şeydir.²⁸ Bu anlamda Hıristiyanlık tam da vaazını verdiği öte dünyanın, hakikatin, asıl olanın karşısındaki öge olarak bu dünyayı ve bu şu an yaşanılmakta olan yaşamı ikincil plana atar. Öte dünya hakiki olandır, bu dünya ise geçici ve fani olan. “[...] ikincisi [Hıristiyanlık] şeylerin değerini düşürür, soldurur ve bozar, o dünyayı *yadsır*. ‘Dünya’, Hıristiyanlıkta bir aşağılama terimi.”²⁹ Hıristiyanlığın ortaya koyduğu ahlakın yaşamı değersizleştirilmesine söz konusu içgüdülerin bastırılması ve görmezden gelinmesi olduğunda diğer mevcut ahlaklar da dahil olur. Nietzsche, özellikle Kant'ın aksine kişinin otonom olması ya da otonomi fikrini duyguların ve içgüdülerin bastırılması ya da inkâr edilmesi üzerinden düşünmez. Genellikle Kant'a atfedilen “aklın” ve “duyguların” birbirinden ayrılması gerektiği teması Nietzsche için negatif bir tınıya sahiptir. O, eylemlerimizin gerçekleştirilme sebepleri ya da motivasyonları olarak duyguların ya da eğilimlerin bastırılması ya da dışlanması yerine bu duygulara odaklanıp bunların kontrol edilmesini ve belli amaçlara yönelik olarak yönlendirilmesini savunur.³⁰

Bu anlamda Nietzsche'nin istediği tam da şu an yaşanılmakta olan yaşamın, bu yaşamın anlamını kurmaya yetili olan insanın (bu insanın içgüdü, eğilim, yönelim

hakikatlerini sevdiler. Ama kesinlikle dogmacı olmayacaklardır. Eğer hakikatleri herkes için bir hakikat olursa (ki bu, şimdiye kadar ki tüm dogmatik arzuların üstü örtülü anlamı ve gizli dileği olmuştur) onların gururuna dokunur, tıpkı zevklerini de bozacağı gibi. ‘Benim yargım benim yargımdır: Diğer insanların bunun üzerinde öyle bariz bir hakları yoktur’ – belki de bu türden geleceğin filozoflarının söyleyeceği şey budur. Çoğunlukla hemfikir olmayı istemeye yönelik olan kötü beğeni ortadan kaldırmalıyız. ‘İyi’, komşunun ağzından çıktığında artık iyi değildir. Ayrıca, ‘ortak iyi’ diye bir şey nasıl olabilirdi ki! Terim kendisiyle çelişiyor: Ortak olabilen asla çok fazla değere sahip olmayacaktır.” Nietzsche, *Beyond Good and Evil: Prelude to a Philosophy of the Future*, 40.

²⁷ “Büyük bir ahlakçı, diğer birçok şeyin yanı sıra, ayrıca zorunlu olarak da büyük bir oyuncudur da; onun tehlikesi yaptığı rolün istemsiz bir şekilde doğal hâle gelmesidir, kendi *esse'sini* ve *operari'sini* ilahi bir şekilde ayrı tutmak onun asıl gayesi iken; onun yaptığı her şey *sub specie boni* olarak yapılmak zorundadır -yüce, uzak ve titizlik isteyen bir gaye. *İlahi* bir gaye. Gerçekten de ahlakçıların bunda Tanrının kendisinin bir modeline öykündüğü söylenir.” Nietzsche, *Will to Power*, 171.

²⁸ “İstedığınızı söyleyebilirsiniz: Hıristiyanlık, *mükemmelliğe giden daha kısa bir yol* gösterdiğini düşünerek, insanları ahlakın gerektirdiklerinin yükünden kurtarmak istemiştir: Tıpkı bazı filozofların, ‘hakikate götüren asil bir yola’ işaret ederek, yorucu ve usandırıcı diyalektikten ve doğruluğu titizlikle sınanmış olguların toplanmasından kaçınabileceklerini sanmaları gibi. Her ikisi de bir hataydı, ama ıssızlığın ortasında çölün ortasında bitkin düşmüş ve umudunu yitirmişler için büyük bir teselli.” Friedrich Nietzsche, *Daybreak: Thoughts on the Prejudices of Morality*, trc. R. J. Hollingdale (New York, Cambridge University Press, 2006), 36.

²⁹ Friedrich Nietzsche, *The Case of Wagner, Nietzsche Contra Wagner, The Twilight of the Idols, The Antichrist*, trc. Thomas Common (Londra: T. Fisher Unwin, 1899), 57.

³⁰ David E. Cartwright, “Kant, Schopenhauer, and Nietzsche on the Morality of Pity”, *Journal of the History of Ideas* 45/1 (1984): 83-98.

ve duygularının aşağı görülmeyle)³¹ ve tam da şimdi içinde olunan dünyanın yüceltilmesidir.³² Nietzsche'nin ahlak anlayışı da tam da bu anlamda yaşamı olumlar. Nietzsche için yaşamı olumlamayan ve yaşamın yeşermesine olanak vermeyen mevcut ahlakların *ahlak dışı* olarak gördüğü -eğer söz konusu bağlam bunların yaşamı olumlamaları, yaşama evet demeleri yüzünden ahlakdışı olmaları ise- tutum, yaklaşım ve yaşam tarzları hiçbir sorun ya da negatif bir durum teşkil etmez hatta Nietzsche bunları açık bir şekilde savunur da.³³ Onun için mesele asıl olarak şu ya da bu ahlak anlayışının tamamen yok edilmesinden daha çok, insanın kendi potansiyelini ortaya çıkarmasına uygun zemin hazırlayacak ideallerin ve şartların yeşertilmesidir.³⁴ Ancak yine de yaşam ve ahlaklılık Nietzsche için temel bir bağlamda birbirine zıt ve karşı konumlarda durur. Mevcut ahlak anlayışlarının ortaya koyduğu ahlaklılık ya da ahlaklı birey karakteri, tipolojisi yaşamı olumlamaya yapısı gereği uygun değildir: "Benim anladığım şu: Yaşam ve büyümenin onlar sayesinde var olduğu bütün güçler ve dürtüler ahlakın yasaklaması altında durmaktadır: yaşamı reddetme içgüdüleri olarak ahlakın. Eğer yaşam özgür kılınmak isteniyorsa, ahlak yok edilmelidir."³⁵ Yaşam ve ahlak arasındaki bu birbirine karşı bir şekilde³⁶ kurulan korelasyon ile ilgili olarak aynı zamanda bu, mevcut ahlak anlayışlarının ve bunları toplum

³¹ Nietzsche burada içgüdüünün önemine vurguda bulunmak için "décadance" ve "içgüdü" arasında şu türden bir tersine korelasyon kurar: "Sokrates bir yanlış anlaşılımdı; tüm ilerleme ahlaki, Hıristiyanlık ahlaki da dahil olmak üzere, bir yanlış anlaşılımdı... En çok parıldayan aydınlık, ne pahasına olursa olsun rasyonellik, soğuk, parlak, temkinli, bilinçli bir içgüdü, içgüdüye karşı bir hayatın kendisi sadece bir hastalıktır, bir diğer hastalıktır -ve hiçbir şekilde bir 'erdem', 'sağlığa' mutluluğa geri dönüş yolu değildir... İçgüdülerle savaşmak zorunda olmak -yozlaşmanın [decadence] formülü budur: Hayat yükseldiği sürece, mutluluk içgüdüye eşittir." Nietzsche, *The Anti-Christ, Ecce Homo, Twilight of the Idols, and Other Writings*, 166.

³² "Sizden rica ediyorum kardeşlerim, yeryüzüne sadık kalın ve size dünya dışı umutlardan bahsedene inanmayın!", Nietzsche, *Thus Spoke Zarathustra: A Book for All and None*, 6.

³³ Nietzsche'nin bu tutumunu tüm açıklığıyla dile getiren en azından iki ifadesi vardır: (1) "Hepimiz bugün yaşamın avukatlarıyız. - Biz ahlaksızlar bugün en kuvvetli gücüz: Diğer büyük güçlerin bize ihtiyacı var." Nietzsche, *Will to Power*, 71; ve (2) "Size ahlakın yok edicileri diyecekler ama siz sadece kendinizin yaratıcılarıyız." Karl Jaspers, "Man as His own Creator (Morality)", *Nietzsche: Critical Assessments: On Morality and the Order of Rank*, ed. Daniel W. Conway - Peter S. Groff (Londra: Routledge, 2003), 111. Ayrıca bk. Walter Kaufmann, *Nietzsche: Philosopher, Psychologist, Antichrist* (West Sussex: Princeton University Press, 1974), 250. Bu anlamda söylenebilir ki mevcut ahlak anlayışlarıyla ters düşmek Nietzsche için negatif bir şey olmadığı kadar eğer içeriğinde ve bağlamında "yaşamı olumlamak" varsa hiç de yanlış bir şey değildir. Konuyla ilgili olarak ayrıca bk. Karl Jaspers, *Nietzsche: An Introduction to the Understanding of His Philosophical Activity* (Maryland: The Johns Hopkins University Press, 1997), 125-170.

³⁴ "Anemik Hıristiyan idealine (ve bununla yakından ilgili olan şeylere de) karşı yok etme amacıyla değil, ama sadece onun tiranlığa bir son verme ve yeni ideallere, daha güçlü ideallere yol açmak için savaş açtım." Nietzsche, *Will to Power*, 197.

³⁵ Nietzsche, *Will to Power*, 189.

³⁶ "Tüm yorumlama tarzlarından en düzenbaz olanı, sözde 'ahlaki dünya düzeni' doğal 'neden' ve 'sonuç' kavramlarını kesin olarak baş aşağı çeviren. İnsanlar ödül ve ceza kavramlarını doğal nedenselliği dünyadan sürmek için kullandıktan sonra, doğal-karşıtı bir nedenselliğe ihtiyaç duyular: Şimdi de doğal-olmayan tüm diğer şeyler bunun ardından geldi. Talep eden bir Tanrı -yardım eden, öğüt veren ve en temelde kendine-güven ve cesaret için uğurlu bir ilham için herhangi bir terim olaran bir Tanrı yerine... Ahlak, artık bir halkın yaşam ve gelişim koşullarının bir ifadesi değil; artık en temel yaşam içgüdüleri değil, ama bunun yerine soyut bir şey, yaşamın bir karşıtı." Nietzsche, *The Anti-Christ, Ecce Homo, Twilight of the Idols, and Other Writings*, 22.

içinde uygulanmaları insana ve topluma dair çöküşü getiren en temel öge olarak durur: “Hiçbir hata *sebepe ve sonucu birbirine karıştırma* hatası kadar tehlikeli değildir. Ben bunu aklın asıl yıkımı olarak anıyorum. Buna rağmen, bu hata insanlığın hem en yeni hem de en eski alışkanlıkları içinde bulunabilir: Hatta biz bunu kutsar ve ona ‘din’ ve ‘ahlak’ adını veririz. Bu [hata], din ve ahlak tarafından ortaya koyulmuş her bir talepte bulunabilir; papazlar ve ahlak yasalarını koyanlar aklın bu yıkımının failleridir.”³⁷

Nietzsche, bu anlamda “ahlaklılık” fikrinin kendisine karşı değildir ancak mevcut ahlak anlayışlarının ortaya koyduğu ahlaklılık anlayışlarına karşıdır. Yaşamı yücelten bir ahlak anlayışı onun pekâlâ da yanında durup öveceği bir şey olacaktır. “Ahlakın iki türü birbirine karıştırılmamalıdır. Sağlıklı içgüdünün kendini yeni yeni başlamakta olan çöküşe karşı koruduğu ahlak; ve tam da bu çöküşün kendini onunla birlikte tanımladığı, haklı çıkardığı ve aşağı doğru götürdüğü diğer ahlak”³⁸ derken de onun tam olarak kastettiği budur. O; insanı, yaşamı, dünyayı yücelten bir ahlak ister ve bunun mevcut ahlak anlayışlarında ahlaksızlık olarak görülmesinin içini oyarak bu yarı kasıtlı (Nietzsche için tam olarak kasıtlıdır belki de) yanlış yorumlamayı ortadan kaldırmak ve insana daha yarasız idealler ile başka bir ahlakın da mümkün olduğunu göstermek ister.

Bu anlamda o genellikle “iyi-kötü”, “haklı-haksız”, “adil-adaletsiz”, “doğru-yanlış”, “asıl-geçici” gibi kavramlar etrafında kurulan mevcut ahlak anlayışları yerine “güç” ve “isteme” üzerinden alternatif, farklı bir ahlaklılığın olanağını düşünür. “Ben, insanı onun istencinin gücü ve bolluğunun miktarına göre değerlendiririm: Bu istencin güçten düşmüşlüğüne ve yok olmasına göre değil; istencin reddedilmesini öğreten bir felsefeyi bir hakaret ve iftira öğretisi olarak görürüm.”³⁹ Nietzsche’nin *Üstinsan* kavramı da tam olarak burada kendi anlamını bulur. Zira Nietzsche bu kavramı, bu insan anlayışını biraz da kendi kafasındaki bu “ahlaksız ahlak” ya da “ahlakın olmadığı ahlak” düşüncesine uygun olan insan karakterinin nasıl olacağını tarif etmek için ortaya koymuştur. Üstinsan her şeyden önce yaşamı ve yaşamın değerini düşüncesinin merkezine koyar ve tam da bu anlamda o, Tanrıya ve hiçliğe karşı bir zafer kazanır.⁴⁰ Asıl amaç bu dünyadır ve insanın potansiyellerinin gerçekleşmesini engellemeyecek, tam tersine teşvik edecek türde bir ahlaklılığın sahici bir anlamda yaratımıdır. Böyle Buyurdu Zerdüşter eserinde bahsedilen, ruhun geçirdiği Deve-Aslan-Çocuk dönüşümü de en temelinde Nietzsche’nin olumladığı anlamda ahlaklılığın oluşturulmasına yönelik bir süreçtir.⁴¹ Bu süreç, mevcut ahlak anlayışlarının ortaya koyduğu insan tipolojisini, dünyayı değersiz görmesini, “-meli/malı” tutumu geride bırakmanın da sürecidir.⁴²

³⁷ Nietzsche, *The Anti-Christ, Ecce Homo, Twilight of the Idols, and Other Writings*, 176.

³⁸ Nietzsche, *Will to Power*, 153.

³⁹ Nietzsche, *Will to Power*, 206.

⁴⁰ J. Harvey Lomax, “Löwith’s Nietzsche”, *Interpreting Nietzsche: Reception and Influence*, ed. Ashley Woodward (New York: Continuum, 2011), 22.

⁴¹ Nietzsche, *Thus Spoke Zarathustra: A Book for All and None*, 16-17.

⁴² “Bir zamanlar ‘yapmalısın’ı en kutsal varlığı olarak severdi: Şimdi ise kendisi için en kutsal olanda bile delüzyonu ve despotizmi bulmak zorunda, kendi özgürlüğünü kendi sevgisinden avlanarak zorla alabilmesi için.” Nietzsche, *Thus Spoke Zarathustra: A Book for All and None*, 17.

Nietzsche'nin arzuladığı ahlaktaki insanın değerinin biricikliği ve yaratıcı gücünün yüksekliği mevcut ahlak anlayışlarında yoktur ya da olumlanmaz.⁴³ Ancak yine de Nietzsche'nin mevcut ahlak anlayışlarını yorumlarken bu ahlakların tamamına mutlak anlamda negatif bakmadığını söylemek gerekir. Burada kastedilen şey Nietzsche'nin köle ahlakı⁴⁴ ve efendi ahlakı arasında yaptığı ayırım ve bu ayırmada efendi ahlakının olumlu yanlarına işaret etmesiyle ilgilidir. "Alt tabakadaki insanların yalancı olduğu, aristokratların temel bir inancıdır. 'Biz dürüst olanlar' -bu, antik Yunan'ın soylularının kendileri için söylediği bir şeydir. [...] Soylu tipteki insan, değeri belirleyenin *kendisi* olduğunu düşünür, o herhangi birisinin onayına ihtiyaç duymaz, 'bana zararlı olan şeyin kendisi zararlıdır' diye yargıda bulunur; kendisini daha en başta şeyleri onurlandıran kişi olarak düşünür; o, *değer yaratır*. Kendi içinde gördüğü her şeyi onurlandırır: Bu türden bir ahlak kendini-yüceltir."⁴⁵ Nietzsche sürü ahlakına kıyasla efendi ahlakını daha yeğlenebilir bulur çünkü efendi ahlakında söz konusu olan yargının ya da düşüncenin değeri dışarıdan belirlenmez ama efendi ahlakına sahip olan kişi tarafından kararlaştırılır. Efendi ahlakına sahip olan kişi değer yaratır, köle ahlakına sahip olan kişi bu yaratılan değeri kabul eder. Köle ahlakına sahip olanın kendisini şekillendiren ahlak yargılarının anlamını belirleyen değerleri yaratması söz konusu değildir. Bu anlamda köle ahlakı ve efendi ahlakı arasında mutlak bir zıtlık bulunur. Nietzsche bu zıtlığı bir tür "evet-hayır" karşıtlığı üzerinden anlatır: "Her soylu ahlak, kendisine 'evet' demenin getirdiği zaferden doğru gelişirken, köle ahlakı prensip olarak 'dışarıda' olana, 'öteki'ne, 'kendi-olmayan'a 'hayır' der: *Bu 'hayır', onun yaratıcı eylemidir.*"⁴⁶ Bu anlamda Nietzsche burada efendi ahlakını Antik Yunan'ın soylu⁴⁷ ya da savaşçı ahlakı ile benzerlik içinde düşünür. Ahlaklılık kavramı efendi ahlakı ve sürü ahlakı için farklı bağlamlarda farklı şekillerde kendini ortaya koyar. Efendi ahlakı güçlü olanın ahlakıdır. Ahlak neredeyse onun adına çalışır, işler.⁴⁸ Sürü ahlakı ise güçsüz olanın ahlakıdır. Burada işler tama-

⁴³ Konuyla ilgili olarak bk. Ken Gemes -Christopher Janaway, "Life-Denial versus Life-Affirmation: Schopenhauer and Nietzsche on Pessimism and Asceticism", *A Companion to Schopenhauer*, ed. Bart Vandenabeele (West Sussex: John Wiley & Sons Ltd., 2016), 280-299.

⁴⁴ "Kölenin bakışı güçlü olanın erdemlerine içerler. Kuşkucu ve güvensizdir, orada yüceltilmiş tüm 'iyi'ye karşı *üstü kapalı* bir güvensizliği vardır, -orada mutluluğun bile hakiki olmadığına kendini inandırmak ister. Buna karşılık, acı çeken insanların varoluşunu teskin etmeye hizmet eden özellikler ortaya çıkarılır ve olabildiğince açık kılınır: Acıma, nazık, yardımsever bir el, sıcak bir kalp, sabır, çalışkanlık, alçak gönüllülük ve dostluk tamamen onurlandırılır, -zira bunlar varoluşun baskısı altında dayanmayı sağlayan en kullanışlı ve pratik açıdan da tek işe yarayan özelliklerdir. Köle ahlakı özünde bir yarar ahlakıdır." Nietzsche, *Beyond Good and Evil: Prelude to a Philosophy of the Future*, 155-156.

⁴⁵ Nietzsche, *Beyond Good and Evil: Prelude to a Philosophy of the Future*, 154.

⁴⁶ Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, 20.

⁴⁷ Elbette burada "soylu" ile kastedilenin içeriğinin de açıkça belirtilmesi gerekir, konuyla ilgili olarak bk. Christa Davis Acampora - Keith Ansell Pearson, *Nietzsche's 'Beyond Good and Evil': A Reader's Guide* (Londra: Continuum, 2011), 191-211.

⁴⁸ "Üç önerme: Aşağılık olan daha yücedir (sıradan insan'ın itirazı); doğal-karşıtı olan daha yücedir (yoksun olanın itirazı); ortalama olan daha yücedir (sürü insanının, 'bayağı' olanın itirazı). Böylece ahlak tarihinde bir güç istenci ortaya çıkmıştır; şimdi kölelerin ve bastırılmışların, şimdi yapıları hastalıklı olanın ve kendilerinden dolayı acı çekenlerin, şimdi bayağı olanın *kendilerine* yarayan değer yargılarının üstün çıkmasını sağlamayı denemeleriyle. Bu anlamda ahlak fenomeni biyolojik bakış açısından oldukça şüphelidir." Nietzsche, *Will to Power*, 216.

men tersine dönmüştür artık. Ahlaklılık sürü adına işlemez ya da çalışmaz, tam tersine ona çile getirir.⁴⁹ Ancak bu çile sürüye hiç de negatif bir şey olarak gelmez ya da gözükmez. Tam tersine, insana -ya da daha doğru bir ifade ile efendi ahlakına değil ama sürü ahlakına sahip olana hayata ve kendi varoluşuna dair bir anlam verir: “Çileci idealin dışında; insanın, bir *hayvan* olan insanın, şimdiye kadar hiçbir anlamı olmadı. Onun dünyadaki varoluşunun hiçbir amacı yoktu; ‘İnsan ne içindir, gerçekten?’ –cevabı olmayan bir soruydu bu; insan ve dünya için hiçbir *istenç* yoktu [...] Acı çekmenin anlamsızlığı, acı çekme *değil*, şu ana kadar insanlığın üstünü örten lanet oldu, - ve *çileci ideal insana bir anlam sundu!* Şimdiye kadar sunulmuş tek anlamdı bu ama herhangi bir anlam hiçbir anlam olmamasından daha iyiydi.”⁵⁰ Efendi ahlakında böyle dışarıdan, sonradan getirilen anlama gerek ya da yer yoktur çünkü efendi ahlakı kendi ahlaklılığının anlamını ve değerini kendisi belirler. Sürü ahlakı ise bu çilenin yarattığı anlam olmadan kendini nihilizme düşmekten koruyamaz bile.⁵¹

Ancak yine de burada Nietzsche'nin ahlaka dair asıl görüşünü ve yaklaşımını gözden kaçırmamak gerekir. Nietzsche efendi ahlakı ve sürü ahlakı arasında yaptığı ayırmada efendi ahlakını daha üstün tutar. Daha üstün tutar çünkü efendi ahlakı kişinin ahlak yargısının *değerini ve anlamını kendi kendine belirlemesini* içerir. Ancak bu demek değildir ki Nietzsche efendi ahlakının bir tür savunucusudur. İster efendi ahlakı olsun ister sürü ahlakı (ya da başka bakış açılarından şekillendirilmiş ve tanımlanmış olan mevcut ahlak anlayışları), kesinlikle geride bırakılması gereken öğelerdir, bunların sundukları tüm anlamlar sorgulanıp nihilizme terk edilip⁵² *insana ve yaşamın değerine daha uygun* ahlaki anlamların, değerlerin, ideallerin doğmasına zemin hazırlanması gereklidir. Nietzsche'nin özellikle seçtiği “iyinin ve kötünün *ötesinde*” başlığı (ya da Ecce Homo'nun “insan nasıl kendisi olur?” alt başlığı) bu duruma dair açık bir ipucu taşır. Nietzsche mevcut farklı ahlak anlayışları arasında bir şeyi diğerine yeğlemek ya da seçmekle ilgilenmez. O, mevcut tüm ahlakların sunduğu iyi ve kötü anlayışının ötesine erişmek ile ilgilenir. Bu anlamda o, ahlak ötesi anlamında ahlak dışıdır. Onun işaret ettiği ahlaksızlık durumu asla hiçbir değer yargısının mevcut olmadığı bir ortama dair değildir ama mevcut tüm değer yargılarının anlamlarının en baştan sorgulanarak tüm bunların ötesine ulaşan yeni bir değer ortamının sürekli olarak kendini baştan bir şekilde yeniden ve yeniden kurmasına da iridir.⁵³ Yaşamın ve insanın kendisini değersizleştirmeyen, ikincil plana atmayan ama tam tersine yüceleştiren değerlerin yeniden bir kurulmasına dair. Bu anlamda

⁴⁹ Nietzsche'nin çilecilik [asketizm] anlayışına dair olarak ayrıca bk. Melissa A. Orlie, “The Art of Despising Oneself: The Slavish Roots of Nietzsche's Asceticism”, *International Studies in Philosophy*, 32/3 (2000): 71-82.

⁵⁰ Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, 120.

⁵¹ “Ahlak, yoksun olanları; her birine sonsuz bir değer, metafiziksel bir değer atayarak ve onları dünyevi kademe ve güç düzeniyle uyuşmayan bir düzene sokarak nihilizme karşı korumuştur: Boyun eğmeyi, uysallığı vs. öğretmiştir.” Nietzsche, *Will to Power*, 37.

⁵² Nietzsche'nin nihilizm anlayışına dair olarak bk. Bernard Reginster, *Affirmation of Life: Nietzsche on Overcoming Nihilism* (Cambridge: Harvard University Press, 2006), 21-53.

⁵³ Değer yargılarının yeniden değerlendirilmesiyle ilgili olarak ayrıca bk. (1) David Owen, *Nietzsche's Genealogy of Morality* (New York: Routledge, 2014), 11-62; (2) Aaron Ridley, “Nietzsche and the Re-evaluation of Values”, *Nietzsche's On the Genealogy of Morals: Critical Essays*, ed. Christa Davis Acampora (Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2006), 77-92.

onun nihilizm anlayışı da her şeyin onun içinde kaybolup yok olduğu ve ortada herhangi bir değer kalmadığı mutlak olumsuzlamaya dayalı bir nihilizm değil ama pozitif bir şekilde mevcut olan değerlerin sürekli olarak eleştirilip, geliştirilip insanın yaşamına ve doğasına uygun hâle gelene kadar kısır bir döngü içinde devinip evrilmesini içeren türde bir nihilizmdir.

Sonuç

Tüm bunlardan sonra Nietzsche için yaşamın ve insanın değerinin olumlanmasının onun felsefi görüşü ya da hayata yaklaşım tarzı içinde ne kadar önemli olduğu ve ne kadar özsel, merkezi bir noktada durduğu artık ortaya koyulmuş gözüktür. Son olarak birkaç şey söylemek gerekirse; Nietzsche'de istenirse bir ahlak eleştirmeni, bir metafizikçi, bir tanrıtanıyıcı, bir nihilist, bir toplum düşmanı bulunabilir ve görülebilir. Bu hitapların ve sıfatların hepsi belli bir noktaya kadar haklı olabilir ve Nietzsche'nin kendisi de bunları kabul ederdi belki de. Ancak gözden kaçırılması gereken şey, Nietzsche [olduğu tüm bu şeylerin arka planında ve kalbinin en derininde] tüm bunların ötesinde ve bunları onun üzerine kurduğu bir zemin olarak yaşamı ve insanın değerini, biricikliğini, anlamını, özgün ve kendisi olarak yaşaması gerektiğini savunan -Nietzsche'ye göre o dönemdeki Hıristiyan ahlak anlayışına zıt olarak- bir düşünür olmuştur. O, yaşamı ve yaşamın içindeki yaşama dair tüm öğeleri öncelikle insana dair şeyler olarak gördüğüne -insanın yaşamının değerini bir Tanrı üzerinden ve dolayısıyla belirleyen ve insandan önce Hıristiyanlığı, yeryüzünden önceye ötedünyayı koyan dönemin Hıristiyan ahlakından- ve insan ile insanın özgün ve kendisi olarak yaşayabildiği bir yaşam arasındaki tüm engellerin hepsine karşıydı. Yaşamın kendisi içinde insan için olan tüm şeylere *hayır* değil ama *evet* diyen birisiydi. Ya da kısaca Zerdüş'tün sözü hatırlanacak olunursa: "Evet, kardeşlerim, yaratma oyunu için kutsal bir evet-deme gereklidir."⁵⁴

Burada, Nietzsche'nin kendi döneminde mevcut olan ahlak görüşlerine dair eleştirileri ve ahlaka ilişkin kendi görüşlerinin etraflıca ve kapsamlı bir şekilde açık kılınması, analizi denenmiştir. Bu eleştirilerde ne kadar haklılık payı olduğu ya da Nietzsche'nin görüşlerinde eleştirilecek yanlar bulmak ya da bu görüşlerin hangi oranda benimseneceği her okuyucunun kendisine kalmıştır. Burada amaçlanan, ilk olarak Nietzsche'nin ahlak eleştirilerinde bir tür her değeri silip yutan, her şeyi yokluğa ve hiçliğe çeken bir nihilizmin mevcut olmadığı ancak insanın insan olarak değerinin ikincil plana atıldığı -Kilise'nin kurallarına, yasalarına uyan bir birey ya da bir ödevi sadece ödev olduğu için yerine getiren bir makine olduğu zaman ancak birincil planda değerli olduğu- ahlak anlayışlarının insanın yaşamına saygı duymayan, uymayan yanlarının bir eleştirisi ile sürekli bir insanın doğasına daha uygun bir ahlaka doğru evrilten pozitif ve üretken bir nihilizmin olduğudur. İkinci olarak da, Nietzsche'nin karşısına hangi ahlakı alırsa alsın, her zaman bir tür "yaşamın olumlanması", "yaşama evet denilmesi" temasının en temel ve özsel olarak tüm eleştirilerinde merkezde yer aldığı ortaya çıkarılmasıdır. Nietzsche'nin asıl derdinin ahlak değil ama yaşamın kendisi olduğunun vurgulanması için bu ortaya çıkarma önemlidir. Bu anlamda denilebilir ki Nietzsche öncelikle bir ahlak eleştirmeni değil

⁵⁴ Nietzsche, Thus Spoke Zarathustra: A Book for All and None, 17.

ama bir yaşam filozofudur.

Kaynakça

- Acampora, Christa Davis – Pearson, Keith Ansell. *Nietzsche's 'Beyond Good and Evil': A Reader's Guide*. Londra: Continuum, 2011.
- Benn, Alfred W.. "The Morals of an Immoralist: Friedrich Nietzsche (I)". *International Journal of Ethics* 19/1 (1908): 1-23.
- Brobjer, Thomas H.. "Nietzsche's Affirmative Morality: An Ethics of Virtue". *Journal of Nietzsche Studies* 26/1 (2003): 64-78.
- Cartwright, David E.. "Kant, Schopenhauer, and Nietzsche on the Morality of Pity". *Journal of the History of Ideas* 45/1 (1984): 83-98.
- Clark, Maudemarie. "Suffering and the Affirmation of Life". *The Journal of Nietzsche Studies* 43/1 (2012): 87-98.
- Coşar, Metin. *Nietzsche: Kavramada Yeni Bir Yol*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2009.
- Gemes, Ken – Janaway, Christopher. "Life-Denial versus Life-Affirmation: Schopenhauer and Nietzsche on Pessimism and Asceticism". *A Companion to Schopenhauer*, Ed. Bart Vandenabeele. 280-299. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd., 2016.
- Hunt, Lester H. *Nietzsche and the Origin of Virtue*. New York: Routledge, 2005.
- Jaspers, Karl. "Man as His own Creator (Morality)". *Nietzsche: Critical Assesments: On Morality and the Order of Rank*. Ed. Daniel W. Conway – Peter S. Groff, 95-108. Londra: Routledge, 2003.
- Jaspers, Karl. *Nietzsche: An Introduction to the Understanding of His Philosophical Activity*. Maryland: The Johns Hopkins University Press, 1997.
- Kaufmann, Walter. *Nietzsche: Philosopher, Psychologist, Antichrist*. West Sussex: Princeton University Press, 1974.
- Kuçuradi, İonna. *Nietzsche ve İnsan*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2009.
- Lomax, J. Harvey. "Löwith's Nietzsche". *Interpreting Nietzsche: Reception and Influence*. Ed. Ashley Woodward, New York: Continuum, 2011.
- Nietzsche, Friedrich. *Beyond Good and Evil: Prelude to a Philosophy of the Future*. Trc. Judith Norman. New York: Cambridge University Press, 2002.
- Nietzsche, Friedrich. *Daybreak: Thoughts on the Prejudices of Morality*. Trc. R. J. Hollingdale. New York, Cambridge University Press, 2006.
- Nietzsche, Friedrich. *Ecce Homo: How to Become What You Are*. Trc. Duncan Large. New York: Oxford University Press, 2007.
- Nietzsche, Friedrich. *Gay Science: With a Prelude in German Rhymes and an Appendix of Songs*, Trc. Josefine Nauckhoff – Adrian Del Caro. New York: Cambridge University Press, 2008.
- Nietzsche, Friedrich. *On the Genealogy of Morality*. Trc. Carol Diethe. New York: Cambridge University Press, 2007.
- Nietzsche, Friedrich. *The Anti-Christ, Ecce Homo, Twilight of the Idols, and Other Writings*. Trc. Judith Norman. New York: Cambridge University Press, 2007.
- Nietzsche, Friedrich. *The Birth of Tragedy and Other Writings*. Trc. Ronald Speirs. New York: Cambridge University Press, 2007.
- Nietzsche, Friedrich. *The Case of Wagner, Nietzsche Contra Wagner, The Twilight of the Idols, The Antichrist*. Trc. Thomas Common. Londra: T. Fisher Unwin, 1899.
- Nietzsche, Friedrich. *Thus Spoke Zarathustra: A Book for All and None*. Trc. Adrian Del Caro. New York: Cambridge University Press, 2006.
- Nietzsche, Friedrich. *Will to Power*. Trc. Walter Kaufmann – R. J. Hollingdale. New York: Random House Inc., 1968.
- Orlie, Melissa A.. "The Art of Despising Oneself: The Slavish Roots of Nietzsche's Asceticism". *International Studies in Philosophy* 32/3 (2000): 71-82.
- Owen, David. *Nietzsche's Genealogy of Morality*. New York: Routledge, 2014.
- Reginster, Bernard. *Affirmation of Life: Nietzsche on Overcoming Nihilism*. Cambridge: Harvard University Press, 2006.
- Ridley, Aaron. "Nietzsche and the Re-evaluation of Values". *Nietzsche's On the Genealogy of Morals: Critical Essays*. Ed. Christa Davis Acampora. 77-92. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2006.
- Williams, Garrath. "Nietzsche's Response to Kant's Morality". *The Philosophical Forum* 30/3 (1999): 201-216.

Summary

*In this article, an attempt is made to present the theme of affirmation Nietzsche's criticisms over moral sentiments which were dominant in his era, the theme of affirmation of life -exist in almost all of his works-. This theme can be seen in his criticisms towards Christian morals ethically, in the understanding of eternal recurrence which has more of a metaphysical ground or in the famous character of Zarathustra which can be read as a theory about how a human can live more authentically and as himself/herself. This yes-saying attitude towards life has penetrated into all of his philosophical views. And in this article, an attempt is made to clarify how this yes-saying attitude towards life has an essential and central place in Nietzsche's philosophy. The aim is to show how important the idea of the uniqueness of the human and the extollment of human life in a positive manner was for Nietzsche. Here, first of all, there has been an examination of Nietzsche's opinions towards ethics and morals from different works to provide a ground for this article's main research aim. For Nietzsche, criticism of moral understandings holds a critical importance for people to be able to start living according to the worth of their own nature. Without criticism of moral understandings, it is impossible to start living in a manner that affirms life. This criticism of morals, without staying granded with the word's initial meaning, is also a criticism of values. Nietzsche makes a deep criticism of society through the criticism of morals. Nietzsche wants to make people fundamentally question and enhance the relations between morals and human, morals and society, value and human, value and society. His criticism, in this manner, is not a negative but a positive one. In this article, quotations relevant to the subject from different works have been exhibited in this positive manner to be clearly seen. After this, the theme of "affirmation of life" which has an unseverable connection with this criticism of values has been examined. The relation between Nietzsche's criticism towards values and his view of "affirmation of life" has been clarified through Nietzsche's own statements. The theme of "affirmation of life" in Nietzsche is related with the human and society model which Church in his lifetime wanted to be dominantly sustain. Even though his criticism is generally towards the very moral structures and values which trivialize humanity, specifically it is towards the moral rules and values that the Church has adopted. For Nietzsche, the human and societal model which the Church has canonized is decayed. Here, the term *décadence* which has found a special place for itself in the philosophy of Nietzsche comes to the surface. This term has a deep functionality with regard to it being both a center in his criticism of morals and also opening a door, a way to the theme of the affirmation of life. Nietzsche does not use this term, as a label of decay, in a traditional way which the Church or society use. The one labeled as decayed by the Church or society might not be decayed for Nietzsche at all. Social human typology which the Church has defended and adopted -which means the typology that the Church defines as "not decayed"- might just be the decayed one for Nietzsche. Nietzsche's usage of the term *décadence* is in an opposite way from the general useage of the term has led to an examination of the relationship between life and the Church, life and the human and such. Nietzsche's aim is not about creating a philosophy of life or a theory of life which can be accepted by everyone. Nor is it creating a human model or moral structure which is more preferable compared to others. He, first of all, wants every individual to examine these relations on his/her own, by himself/herself. A world full of values, a life, a moral, which every individual can choose and create on their own, after their own examination. This is what Nietzsche was really after. Thanks to this examination, another term, nihilism -which is generally mentioned linked with Nietzsche in history of philosophy- puts itself forward within Nietzsche's thought in this context. Nihilism which symbolizes the last place that European culture, ideals and values will reach necessarily throughout the historical progress also points towards a state of valuelessness, vileness, meaninglessness, insignificance where people get far away from living according to their nature while being in decay. But for Nietzsche, the meaning and the function of this term does not end here. Nihilism, for Nietzsche, does not only cause a destruction of all values -being parallel to his theme of the affirmation of life- and state of absolute valueless. Furthermore, this devaluation of values with revaluation is not for a state of valuelessness but for a constant evolution, change and refinement of values. Nietzsche's understanding of nihilism, then, is not destructive and extinguishing in to nothingness in a negative way, but a productive one which creates a better, more healthy, more proper values for human nature, life and morals. Here, it is aimed to show that, first of all, that there is no nihilism which extinguishes every value and destroys them in nothingness in Nietzsche's criticism of morals but his understanding of nihilism is positive and productive one which is more in accord to the human nature with criticizing the moral understandings that don't respect human life and leave the human value aside, especially when the human life has its primary value only if the Church's rules and prohibitions are obeyed by humans as a non-questioning machines. Secondly, it is aimed to show that there is a theme of "the affirmation of life", "saying yes to life" is at the center of Nietzsche's criticism, no matter which understanding of morals is being criticized. These two clarifications are important to reveal that Nietzsche's real problem is not about criticizing morals but about emphasizing the meaning*

of life itself. With this manner, it can be said that Nietzsche is not a critic of morals but a philosopher of life.